

YEVROPA ITTIFOQI VA MARKAZIY OSIYO MUNOSABATLARINING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI

Yusufjonov Bahrom Yo'ldoshovich¹

¹ O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti,
Xalqaro munosabatlar yo'nalishi 2-bosqich talabasi.

MAQOLA MALUMOTI

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received: 03.06.2025

Revised: 04.06.2025

Accepted: 05.06.2025

KALIT SO'ZLAR:

Yevropa Ittifoqi,
Markaziy Osiyo,
strategik hamkorlik,
tashqi siyosat,
energetika, savdo,
xavfsizlik, inson
huquqlari.

Ushbu maqolada Yevropa Ittifoqi va Markaziy Osiyo davlatlari o'rtasidagi hamkorlikning shakllanishi, rivojlanish bosqichlari hamda bugungi kundagi asosiy yo'nalishlari o'rganiladi. YEI tomonidan qabul qilingan 2019-yilgi strategiya asosida mintaqalar bilan aloqalar yangi bosqichga ko'tarilishi, siyosiy, iqtisodiy, xavfsizlik, energetika, raqamlashtirish va inson huquqlari sohalaridagi hamkorliklar ham tahlil qilinadi. Maqolada mavjud muammolar va istiqboldagi rivojlanish yo'nalishlari atroflicha bayon etiladi.

KIRISH. Markaziy Osiyo mintaqasi bugungi kunda xalqaro siyosatda muhim geosiyosiy hudud hisoblanadi. Rossiya, Xitoy, AQSh va Turkiya bilan bir qatorda, Yevropa Ittifoqi ham bu hududda o'zining ta'sirini kuchaytirishga intilmoqda. Mustaqillikning dastlabki yillaridan boshlab YEI Markaziy Osiyo davlatlari bilan hamkorlik o'rnatdi. Ushbu aloqalar vaqt o'tishi bilan rasmiy tus olib, ko'plab strategik hujjatlar, dasturlar va bitimlar asosida rivojlandi. Bugungi kunda Yevropa Ittifoqi nafaqat iqtisodiy sherik, balki barqaror rivojlanishni qo'llab-quvvatlovchi, siyosiy, xavfsizlik va madaniy sohalarida ham faol hamkor sifatida namoyon bo'lmoqda. Ushbu maqolada mazkur aloqalarning rivojlanish tendensiyalari keng tahlil qilinadi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Yevropa Ittifoqi va Markaziy Osiyo davlatlari o'rtasidagi diplomatik aloqalar 1990-yillarda yo'lga qo'yilgan. 1996–1999-yillar oralig'ida Qozog'iston, Qirg'iziston,

O'zbekiston bilan "Hamkorlik va sheriklik to'g'risidagi bitim" (PCA) imzolandi[1]. YEIning mintaqadagi siyosati dastlab rivojlanayotgan davlatlarga yordam ko'rsatish, ijtimoiy sohani barqarorlashtirish, demokratik institutlarni qo'llab-quvvatlashga qaratilgan edi.

2007-yilgi "YEI va Markaziy Osiyo uchun strategik hujjat" Yevropa Ittifoqining mintaqaga bo'lgan yondashuvini chuqurlashtirdi. Ushbu hujjat asosida xavfsizlik, atrof-muhit muhofazasi, energiya xavfsizligi va ta'lim sohasida ko'plab dasturlar amalga oshirildi.

YEI 2019-yilda "Markaziy Osiyoda barqarorlik, farovonlik va o'zaro bog'liqlik" nomli yangi strategiyasini qabul qildi. Bu strategiya mintaqa davlatlari suvereniteti va mustaqilligiga hurmat asosida tenglik tamoyillarini o'z ichiga oladi[2].

2023-yilda YEI va Markaziy Osiyo davlatlari "Qo'shma yo'l xaritasi"ni ishlab chiqdi, u savdo, transport, energetika, atrof-muhit, raqamlashtirish va xavfsizlik kabi yo'nalishlarni qamrab oldi[3]. 2025-yil Samarqandda bo'lib o'tgan YEI-Markaziy Osiyo sammiti esa bu hamkorlikni institutsional darajaga olib chiqdi. YEI mintaqaning uchinchi yirik savdo sherigiga aylangan. Mintaqa davlatlari YEI bozoriga GSP+ tizimi orqali imtiyozli kirish imkoniga ega. Ayniqsa, O'zbekiston bu tizimdan faol foydalangan[4]. Transkaspiy xalqaro transport yo'lagi loyihasi YEI uchun strategik ahamiyat kasb etmoqda. Qozog'iston va O'zbekistonda quyosh, shamol va vodorod energetikasi bo'yicha bir nechta YEI loyihalari amalga oshirilmoqda. "Green Central Asia", "SECCA" kabi dasturlar atrof-muhitni muhofaza qilish, iqlim o'zgarishiga qarshi kurashish va barqaror suv resurslarini boshqarish bo'yicha muhim loyihalaridir[5]. YEI "Digital Connectivity" tashabbusi orqali AKT (axborot-kommunikatsiya texnologiyalari), sun'iy intellekt va raqamli boshqaruv sohasida texnik yordam ko'rsatmoqda. O'zbekiston, Qozog'iston va Qirg'izistonda raqamli infratuzilma kengaymoqda.

YEI Afg'onistondagi vaziyat, ekstremizmga qarshi kurash va chegara xavfsizligini ta'minlashda Markaziy Osiyo davlatlariga maslahat va texnik yordam berib kelmoqda[6].

YEI bu borada eng yirik donorlardan biri bo'lib, fuqarolik jamiyatlari, OAV, gender tenglik va huquqiy islohotlarni moliyaviy va institutsional qo'llab-quvvatlaydi.

Muammolar va to'siqlar

- Siyosiy tizimlarning Yevropa standartlariga mos kelmasligi
- Regiondagi geosiyosiy raqobat (Rossiya, Xitoyning ta'siri)
- Transport va logistika infratuzilmasining cheklanganligi
- Mahalliy byurokratiya va korrupsiya

Bu muammolar YEIning mintaqadagi faollikiga to'sqinlik qiluvchi omillar bo'lib qolmoqda.

Rivojlanish istiqbollari

YEI – Markaziy Osiyo hamkorligi yaqin yillarda quyidagi yo'nalishlarda kengayadi:

- Yashil energetika bo'yicha strategik alyanslar

- Transport va raqamli yo‘laklar
- Yangi EPCA bitimlari asosida huquqiy hamkorlik
- Inson kapitaliga investitsiya

XULOSA

Yevropa Ittifoqi va Markaziy Osiyo davlatlari o‘rtasidagi hamkorlik so‘nggi yillarda chuqurlashib, strategik darajaga ko‘tarildi. Bu jarayonda o‘zaro ishonch, barqarorlik va taraqqiyot asosiy tamoyillardan biri bo‘lib qolmoqda. Mintaqa davlatlari uchun YEI bilan hamkorlik — iqtisodiy rivojlanish, texnologik yangilanish va xalqaro sahnadagi nufuzni oshirish imkoniyatidir. Ushbu aloqalar yildan yilga ko‘lami jihatidan kengayib bormoqda va bu o‘zaro munosabatlarning yanada rivojlanishidan dalolat bermoqda. Shuning uchun ham ushbu mavzuni chuqur o‘rganish kelgusidagi hamkorlik yo‘nalishlarini to‘g‘ri tanlashga hamda mintaqa geosiyosiy muhitini chuqur o‘rganishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Yevropa Ittifoqining O‘zbekistondagi delegatsiyasi. Url: <https://www.eeas.europa.eu>.
2. “The EU and Central Asia: New Opportunities”. European Parliament Report. Url: <https://www.eeas.europa.eu>.
3. OECD: Central Asia Economic Outlook (2023). Url: <https://www.oecd.org>.
4. UNDP Central Asia Regional Report. United Nations Development Programme. Url: <https://www.undp.org>.
5. Green Central Asia Initiative. Url: <https://greencentralasia.org>.
6. Q. Omonov, “Yevropa Ittifoqi va Markaziy Osiyo: Strategik hamkorlik yo‘llari”, “Xalq so‘zi”, 2024.